

Sredi partizanskega tedna

Partizanski teden je posvečen skrbi za družine padlih partizanov, ki so ostale sredi zime brez sredstev in najpotrebnejše pomoči. S tem naš narod plačuje dolg svojim borcem, ki so dali življenja za njegovo svobodo.

Težka, posejana z žrtvami je bila pot, ki so jo borci prehodili, da so nas povedli iz suženjstva v prostost. Do uspeha sta jim pripomogli dve vrline: brezpogojna vdanost naši stvari in požrtvovanje, ki sta delali čudeže. Tri so velike naloge, ki so jih izvršili: narodna svoboda, pridobitev demokratičnih pravic in ostvaritev slovensko-italijanskega bratstva.

Narodna svoboda!

V vsakodnevnih bojih in skrbih radi nekoliko pozablamo na veličastnost naše osvobodilne borbe, ki že zaradi soudeležbe vsega ljudstva nima primere v zgodovini. Zgodilo se je sicer pri vseh narodih in v vseh dobah, da so se v urah velikih preizkušenj našli posamezniki, ki so imeli toliko zavesti, dolžnosti in poguma, da so proti svojim tlačiteljem dvignili besedo in pest. Toda redko se je zgodilo, da bi bilo pripravljeno vse ljudstvo — takorekoč od otroka do starčka — žrtvovali ne le svojo premoženja in tihoto družinskih sreč, ampak tudi življenja in iti isto pot globoke zavesti dolžnosti in požrtvovalnega junastva. To se je zgodilo pri nas. Naša epopeja nima glavnega junaka, glavni junak je vse primorsko ljudstvo od Triglava do Kvarnera.

Naš narod je po svojem značaju vedno veljal za ponižnega. Kaj ga je vzbudilo iz mirne vdanosti in ga navdalo s tako obupno odločnostjo?

Odgovor je en sam: razočaranje in trpljenje!

Razočaranje, ko so bili po prvi svetovni vojni proti volji in pričakovanju priključeni imperialistični Italiji, ki nam je sicer obljubljala vse pravice, a te obljube nikoli ni izpolnila. Trpljenje, ki se je začelo prvi dan italijanske okupacije, se je pod zatiranjem po fašistih stopnjevalo do skrajnosti, in ki je polagoma spreminjalo in slednjič v borbi docela prekovalo naš značaj.

Nihče nas ne bo do dna razumel, kdor ni zadnjih pet in dvajset let preživel z nami, z nami trpel, z nami čustvoval. Le mi vemo, kako z vsemi sredstvi so nam jemali naš jezik, nas oropali vseh narodnih pravic, le narodnega čustva nam niso mogli vzeti, gorelo je še z večjim ognjem. Zatirali so nas socialno, toda niso mogli zatreti žeje po pravici v nas. Da bi nas uklonili, so uničevali naše gospodarstvo, naš človek ni dobil kruha na svoji lastni zemlji, v množicah smo se morali izseljevati iz domovine, toda bedni kakor smo bili — smo vedno trdno verjeli v zopetno vstajenje. S tega kosa zemlje so hoteli izbrišati vsako sled naše kulture, toda smo zmeraj nosili njen živi plamen v prsih za dan, ko bomo lahko dohiteli, kar smo zamudili in enakovredni stopili v krog ostalih kulturnih narodov. Nad tisoč let nisimo bili nikoli popolnoma svobodni, a šele v »prosvetljenem« dvestem stoletju je naše suženjstvo doseglo svoj višek. Kdor je živel v svobodi, ne more vedeti, kako je tistemu, ki so mu gazili še človeško dostojanstvo. Mi to vemo, mi smo to občutili na sebi, mi smo to doživeli!

In tu je meja preko katere ne segajo človeške moči. Tu narod klone in izgine — ali pa postane upornik. Mi nismo klonili, postali smo uporniki. Za narod, ki čuti v sebi življenjsko silo in mladost, ni druge poti. Nicesar več nismo imeli izgubiti, ampak vse samo pridobiti. In smo hoteli vse pridobiti, kar smo izgubili, in še več, tudi za ceno človeških žrtv. Kakšen smisel pa ima človeško življenje v robstvu?

Signal za upor je bila nova vojna, ki je grozila z zmago našilja nad svobodo. Dvignili smo se, da se za vselej otresemo jarma in trpljenja v nezmotljivem prepričanju: zdaj ali nikoli več! Težko je bilo, a prestopili

smo. Tisti dnevi se nam danes zdijo kot težke, a veličastne sanje. Kdor ni tega doživel, ne more vedeti, kako nečloveško težko je bilo živeti daleč od doma, na samotah in v gozdovih, v pomanjkanju in mrazu, med stoterimi nevarnostmi; ko je »ujet« ali »ranjen« pomenilo največkrat toliko kot »mrtev«, ko so lastni bratje visokim ciljem borcev podtikali nizkotne namene, ko so bile njihove družine za domačim ognjiščem izpostavljene preganjanju.

Odkod so takrat partizani črpali moč za vztrajanje? Iz velike vere v zmago svobode in pravice. Iz zavesti, da niso sami, da niso z njimi le vsi njihovi bratje po krvi, ampak tudi vse resnično demokratične množice sveta, ki mislijo in čutijo kot oni, ki se borijo in trpijo kot oni, da bi bodočim rodovom zemlje zagotovile lepšo bodočnost. Vedeli so, da bodo, ako padejo, njihova mesta zavzeli novi tovariši, ki bodo dovršili!

N. Pirnat: Bunker

Duh novega človeka je premagal cement in železo fašističnega stroja

započeto delo in bodo končno doseženi cilji. Sobo pa in bomo nepopustljivi v načelih, zakaj za nas bi vsako popuščanje pomenilo zamažanje naših žrtv za ceno novih naporov in bojov v bodočnosti.

Demokratične pravice!

Ali je naš narod kdaj vedel za ljudsko oblast? V davni, ko je še živel po svojih postavah in si svoboden sam krojil svoj usodo. Dolga stoletja podložništva in tlačanstva so mu vtisnili težke sledove hlapčevstva. Niti tako imenovana demokracija preteklega stoletja ga ni rešila gospodarske odvisnosti, ni mu dala soodločujoče besede v javnem življenju. Fašizem pa ga je pahnil na stopnjo modernega sužnja: delaj, siromak, ubogaj in molči! Boj za narodno svobodo je moral biti nujno povezan z bojem za demokratične pravice, za ljudsko

oblast. Kaj ti pomaga, če smeš zapeti po svoje in izobesiti svojo zastavo, pa si hlapec v lastni hiši, sestradan siromak pri vsem bogastvu naše zemlje, poslušen sluga privilegirane sloja, ki ti bo — kakor zmeraj doslej — s svojo zločinsko neumnostjo napravil še tisto, kar si pridobil s krvjo: Sam gospodar na svoji zemlji, sam gospodar svoje usode! Vsaka kaplja naše krvi, ki je potekla v tej borbi, je potekla tudi za ljudsko oblast.

In prav to je, zaradi česar nas danes nekateri krogi, ki jih zgodovina ne bo štela med napredne, presoja z mržnjo. Vsako človeško delo ima tudi svoje drobne napake. Toda nihče, ki mu je za nepristransko sodbo, ne bo kakšnega gibanja presojal le po napakah, ampak po tem, koliko je prispeval k človeški svobodi in napredku. V tem pogledu se ne bojimo niti najstrožje

raštvo. Kdo naj poravna globoka nasprotja med tremi narodi?

Te naloge se je z uspehom lotilo naše osvobodilno gibanje. Hrvatske, italijanske in slovenske demokratične množice Julijske krajine so si prijateljsko podale roko za boj proti fašizmu. V skupnih naporih, skupnih bojih, v skupaj preliti krvi, v strembeju k istemu cilju, je bilo skovano slovensko-italijansko bratstvo, ki ni zvoneča fraza, ampak dejstvo.

Ne tajimo, da je bilo treba na obeh straneh premagati mnogo težav, iztrebiti ostankе šovinizma in odstraniti medsebojno nezaupanje. Na nas, kakor na demokratične Italijane, so zaradi zblizanja leteli prav tako smešni kot zlobni očitki narodnega izdajstva. Toda zmagal je zdrav razum in politična modrost velike večine prebivalstva, ki je bilo pripravljeno pozabiti na razprtije preteklosti in na temelju narodne enakopravnosti začeti novo dobo medsebojnega razumevanja in sodelovanja. Strupena gonja nasprotnikov tega sodelovanja je dokaz, da smo na pravi poti. Slovensko-italijansko bratstvo je pognalo tako globoke korenine, da je ni sile, ki bi jih mogla izruvati. In komur koli doma ali v svetu je resnično na srcu miren razvoj in napredek naše dežele, mora to dejstvo samo pozdraviti in z vsemi silami podpreti, ne pa mu delati ovir.

Spominjali

se jih bomo s hvaležnostjo

Narodna svoboda, demokratične pravice, slovensko-italijansko bratstvo! Tri dragocene pridobitve, kupljene s prelito krvjo naših borcev. Vedno se jih bomo spominjali s tiho hvaležnostjo, ki so nam uresničili te ideale. Mnoge izmed njih smo že prenesli iz raztresenih grobov na domača pokopališča, uredili njihove gomile in jih okrasili s cvetjem. Ostalim bomo prav take — po možnosti čimprej — uredili mirne kotiček na domači zemlji. Odkrivamo jim spominske plošče in jim prirejamo spominske svečanosti. Z vso žilavostjo in odločnostjo bomo branili pridobitve naše borbe, da njihova kri ne bo zastoj prelita. V zavesti dolžnosti bomo vse storili, da jim vsaj deloma poplačamo naš dolg. Vsega, kar so dali za nas, jim tako nikoli ne bomo mogli povrniti. Dolžni smo predvsem poskrbeti tudi za njihove svojce, za njihove osirotele družine.

S tem, da so naši borci s samoodpovedjo, ki nima primere, v zavesti dolžnosti zgrabili za puške in odšli v gozdove, so svoje družine izpostavili preganjanju in trpljenju. Prepogosti so bili primeri, ko je sovražnik mučil in ubijal svoje partizane, da bi zlomil duha njihove odpornosti. Na tisoče domov naših borcev je bilo izropanih in upeljenih; naša zemlja je vse vprek posejana z razvalinami. Na tisoče njihovih staršev, žen in otrok je bilo odpeljanih v internacijo in se mnogi izmed njih niso več vrnili. Mnogi, ki so se vrnili samo s tistim, kar so imeli na sebi, pa niso več našli svojih očetov, bratov ali sinov, ki so med tem padli za svobodo. In na tisoče teh družin je še danes, ki nimajo potrebne hrane, zadostne obleke in tople strehe nad glavo. Ko so borci umirali za nas, so jih prepustili naši skrbi. Ves narod jim boji oče in rednik!

Sredi najhujše zime potrebujejo svoji padlih največje pomoči. Mnogokaj so preostali, od strahu do telesnih muk, ne puščajmo jih še v bedi! Ni bilo razlike med slovenskimi in italijanskimi partizani, ki so se za iste visoke cilje skupaj borili in skupaj umirali. Ne bo razlike med slovenskimi in italijanskimi partizanskimi družinami, ki bodo deležne podpore. Tako naj ne bo razlike med Slovenci in Italijani, ko gre za pomoč svojcem najboljših sinov naše zemlje. Povrnimo vsaj delec dolga žrtvam za našo svobodo, to zahteva naša čast!

France Bevč

PREGLED DOGODKOV

pri nas

Vest, ki so jo prinesli mnogi dnevniki o predlogu, da se za hitro rešitev miru z Italijo internacionalizira ne samo tržaška luka, ampak tudi Trst in celo vsa Julijska krajina, je zbudila med primorskimi ljudstvom val ogorčenja. Sto in sto manifestacij, na tisoče resolucij, ki jih v teh dneh pošilja primorsko ljudstvo iz svojih sestankov jugoslovanski delegaciji na konferenci Združenih narodov v Londonu, jasno pričajo, da je naše ljudstvo pravilno razumelo, kaj se skriva za to novo mednarodno spletko. Razumelo je, da gre mednarodni reakciji za tem, da se na severni obali Jadrana ustvari žarišče sporov in spletk, da se utrdi baza fašističnih zločincev in nedemokratskih elementov za rovarjenje proti demokratičnim silam Jugoslavije in drugih naprednih držav Vsihrane tu, na vratih Srednje in Jugovzhodne Evrope, bi reakcionarne sile ogrožale gospodarsko in politično neodvisnost Jugoslavije in njenih sosedov in bi razbile enotnost demokratičnih mas na razne interesne sfere in bloke.

Primorsko ljudstvo je občutilo predlog internacionalizacije Trsta, odnosno cele Julijske krajine kot nov atentat na njegovo težko priborjeno svobodo, ki spominja na Londonsko in Rappalsko pogodbo, ko so se ljudstva prodajala in kupovala brez ozira na pravice narodov do samoodločbe.

Občutilo je ta predlog tudi kot grožnjo za mirno sožitje slovenskega in italijanskega naroda na tem ozemlju in kot nevarnost za gospodarski obstoj, ki ga garantira samo priključitev k FLR Jugoslaviji.

Ta krik po končni svobodi, za katero je primorsko ljudstvo žrtvovala imetje in življenje, je postal tako silen, da ga ne more prezreti noben mednarodni forum.

Glavni odbor SIAU-ja, najvišji politični forum demokratičnih množic Julijske krajine, je na svojem drugem zasedanju, ki se je vršilo 28. januarja pretresel sedanjo notranjo in zunanje-politično situacijo Julijske krajine.

V svojih resolucijah je zavzel jasno in odločno stališče, ki odgovarja težnjam primorskega ljudstva, izraženim v narodno osvobodilni borbi in v političnem boju od 12. junija 1945 do danes. Te resolucije nam dajejo jasno sliko sedanjega položaja v Julijski krajini.

Pismo, ki je bilo poslano glavni skupščini Združenih narodov odkriva svetovni demokratični javnosti stanje, ki je v očitnem nasprotju z načeli demokracije in samoodločbe narodov, načeli, ki sta jih Združeni narodi sprejeli v svoj statut kot temeljno zahtevo za ohranjanje miru in prijateljstva med narodi.

Z resolucijo o enakopravnosti slovenskega in hrvaškega jezika je Glavni odbor SIAU-ja zahteval, da se v Julijski krajini odpravi stanje, ki je vladalo za časa fašistične Italije in ki je bilo zopet vzpostavljeno.

Resolucija o bodočih nalogah SIAU-ja postavlja našemu vodilnemu političnemu organu naloge, ki jih narekuje notranja in

mednarodna situacija Julijske krajine: varovanje demokratičnih pridobitev narodno osvobodilne borbe, utrditev najširše demokracije, boj proti ostankom fašizma, za socialno pravičnost, za pravico samoodločbe in borba proti vsem poskusom mednarodne in domače reakcije za internacionalizacijo Trsta in vse Julijske krajine.

Proti tem naklepom je Glavni odbor zavzel še posebej stališče v resoluciji, v kateri jih odklanja in obsoja kot najmanj demokratično rešitev, ki je v popolnem nasprotju z etničnimi, gospodarskimi, političnimi in socialnimi razlogi, zlasti pa z jasno izraženo voljo vsega slovenskega in hrvaškega, ter ogromne večine iskreno anti-fašističnega ljudstva Trsta in Julijske krajine.

Resnična volja primorskega ljudstva je prišla do izraza tudi ob priliki obiska komandanta četrte armade Lekiča Danila Odredu JA za Slovensko Primorje, Trst in Istro. Ljudstvo na Krasu, v Gorici in mnogi delegati iz drugih krajev so ga sprejeli z navdušenjem in so mu zaupali svoje nade v končno rešitev vprašanja Julijske krajine s priključitvijo k FLR Jugoslaviji.

v Jugoslaviji

Dne 26. januarja sta oba doma Ustavodajne skupščine (Zvezni svet in Svet narodov) sprejela z vzklikom osnutek ustave FLRJ. S tem je slovesno potrjena štiri letna junaška borba jugoslovanskih narodov za ljudsko republiko Jugoslavijo.

Ozračje, v katerem je bila ustava sprejeta, utrjuje ugled nove Jugoslavije v demokratični javnosti sveta. Številne osvobodjene države grede skozi težke politične krize, ki so jih izzvali močni spopadi med demokratičnimi silami in protidemokratskimi elementi, ki poskušajo preprečiti demokratični razvoj teh držav. Politično ozračje, v katerem Jugoslavija sprejema ustavo, nosi na sebi pečat enotnosti in stalnosti, ki jo karakterizirajo prijateljstvo med vsemi jugoslovanskimi narodi, delo za obnovo in nova zakonodaja, ki prinaša pravico vsem družbenim slojem. Moralno in politično enotna stopa Jugoslavija trdno v demokratično življenje.

v Londonu

V ospredju političnega dogajanja v tem tednu, kakor tudi v prejšnjih, je bila konferenca Organizacije Združenih narodov.

Kontrola atomske sile.

Prejšnji četrtek je Glavna skupščina Združenih narodov razpravljala o ustanovitvi posebne komisije za nadzorstvo nad atomsko energijo. Načrt, ki ga je sestavilo pet velesil, je Glavna skupščina odobrila s 47 glasovi. O vprašanju atomske sile je govoril prvič pred skupščino sovjetski delegat Višinski. Izjavil je, da odgovarja predlog o ustanovitvi posebne komisije za nadzorstvo nad atomsko energijo interesom vseh zdru-

ženih narodov in je pozval skupščino, naj soglasno podpre ta predlog. Zaključil je svoj govor z besedami: to je prvi važen ukrep Združenih narodov za zagotovitev miru in varnosti.

Nato so govorili še zastopniki velesil in ostalih narodov, ki so izrazili željo, da bi se komisija za atomsko silo sestala čimprej, da pomiri narode o njeni bodoči uporabi, ki naj bi bila izključno v korist Sloveštva pod nadzorstvom organizacije Združenih narodov.

Vprašanje zaupne uprave.

V posebnem odboru za zaupno upravo pri organizaciji Združenih narodov je prišlo do zanimivih razprav, v katere so posegali zastopniki raznih držav, posebno pa ameriški, sovjetski in kitajski delegati.

Po prejšnji vojni so ti zmagoviti zavezniki razdelili med seboj vse nemške kolonije, ki jih je Zveza narodov v Ženevi izročila kot mandate v upravo Angliji, Franciji, Italiji itd. Ti mandati so zaradi prenehanja Zveze narodov avtomatično prešli pod upravo nove svetovne organizacije, to je sedanje organizacije Združenih narodov. Ta jih bo zopet izročala v začasno upravo različnim svojim članicam, toda ne več kot mandate temveč v obliki zaupne uprave. Ljudstva v kolonijah bodo kljub spremembi naslova še nadalje pod tujo oblastjo. Toda, medtem ko za mandate ni bila določena doba trajanja, je zaupna uprava le začasna značaja, t. j., trajala bo le toliko časa, dokler upravljani narodi ne dosežejo svoje politične zrelosti. Velesile, ki jim je izročena zaupna uprava, so samo varuhinje zaupnega jim ozemlja, katerega lastniki so narodi sami. Tako pravi listina Združenih narodov.

V mandatih živi danes okoli 15 milijonov ljudi. Poleg mandatov je pa še stotine milijonov ljudi, ki nimajo lastne vlade in ki se borijo za svojo svobodo. To so predvsem Indija, Indonezija in druge kolonije. Mir bo nepravilčen, dokler ne bo tudi tem ljudstvom vrnjena svoboda. Indijski delegat je izjavil, da ni mogoče okrepiti temeljev miru ter preseči sloge in prijateljstva, dokler vsi narodi sveta ne bodo dosegli samovlade in narodne neodvisnosti.

Odbor je sklenil, da se odloži ustanovitev Sveta za zaupno upravo na zasedanje Glavne skupščine, ki bo v Združenih državah.

Varnostni Svet

Prejšnji petek je Varnostni svet Združenih narodov sklenil, da bo začel razpravljati o perzijskem, indonezijskem in grškem vprašanju v ponedeljek. Kot prva je prišla na dnevni red iranska nota zaradi Azerbejdžana. Azerbejdžan je perzijska pokrajina, ki meji na sovjetski Kavkaz, na pokrajino Baku. Ljudstvo te perzijske pokrajine se je uprlo osrednji reakcionarni vladi v Teheranu in je izvolilo svojo samostojno vlado. Preglalo je vladne čete in uradnike. Iranska vlada očita, da je Sovjetska zveza s prisotnostjo svojih čet v Iranu podprla osvobodilno gibanje azerbejdžanskega ljudstva in se s tem vmešala v notranje zadeve Perzije. Ta očitek, ki izvira iz krogov mednarodne reakcije, ki skuša razbiti za vsako ceno sodelovanje med velesilami in zavreti vsako gibanje, ki utrjuje demokracijo v svetu, je na ponedeljkovem sestanku zavrnil sovjetski delegat z noto, v kateri ugotavlja, da temelji prisotnost sovjetskih čet v Iranu na sovjetsko-iranski pogodbi iz leta 1921 in na sovjetsko-angleškem-iranskem paktu iz leta 1942. Dogodki, do katerih je prišlo v iranskem Azerbejdžanu, nimajo nič skupnega s prisotnostjo sovjetskih čet. Gre le za realizacijo želja krajevnega prebivalstva, ki hoče imeti avtonomijo.

v Italiji

»Izvestja« so objavila članek Lisovskega o sedanjem položaju v Italiji.

»Volitve v Italiji so dosedaj v žarišču politične borbe in napetost narašča, čim bolj se volitve približujejo«, piše Lisovski. »To je popolnoma naravno, ker bo sklicanje Ustavodajne skupščine odločilne važnosti za vso bodočnost italijanske demokracije. Priprave za volitve se vršijo v dobi naraščajoče ofenzive reakcionarnih fašističnih sil, ki skušajo vreči demokratično vlado, povzročiti državljansko vojno v deželi, izzvati intervencijo tujih sil in preprečiti volitve v ustavodajno skupščino.

V raznih delih države je zelo naraslo delovanje raznih podtalnih fašističnih in mo-

Slovenska šola se obravnava

S splošnim uporom primorskih Slovencev, ki so si po predaji fašistične Italije dne 8. septembra 1943 prisvojili vso oblast, se je rodila naša svoboda. Svoboda, četudi viha na, zato ne manj lepa in opojna, nam je obnovila šolo, slovensko šolo, najbolj vidni izraz in že plod svobode.

Brez svečanosti, brez pravnih, oblastvenih uredb, brez preučenihi učnih programov so se odpirale druga za drugo skromne osnovne šole. Mala knežka izba in dobra volja učitelja največkrat brez diplome, včasih tudi brez enega samega razreda osnovne šole, to so bili pogoji za začetek. Nikdo ni pazil, če so bili blizu Nemci, če je vas prehajala iz rok v roke, zdaj osvoboditeljske, zdaj osvobodilne vojske. V duše je bila posvetilna zavest in gotovost svobode; in svobode si primorski Slovenec ni mogel predstavljati brez prosvete, brez šole in petja. Z v daljni preteklosti smo se borili za svojo svobodo v znamenju kulturnih pravic; zato se je v ljudskih predstavah pojem borbe za našo, pravdo tako tesno vezal z našo, slovensko šolo.

Take šole, naravnost iz ljudskih potreb rojene, po ljudstvu samem organizirane in vzdrževane, od folkih nevarnosti ogrožene šole, menda nima noben narod. Kdor to ve, razume, kako tesno je bila ta šola povezana z našo ljudsko oblastjo, razume, zakaj jo naše ljudstvo žilavo brani.

Naša šola je zato del naše narodno osvobodilne borbe. Kri učiteljev njenih snovateljev, učencev in vaščanov, je v njenih temeljih. Cpravičeno je taka šola naš ponos.

Roditeljski svet, pozneje skupno s krajevnim Prosvetnim odsekom, je bil edini ljudski, oblastni organ za šolske zadeve. Okrajni, okrožni in kot upravno najvišji, pokrajinski Prosvetni odseki in njim ustrezni šolski nadzorniki, kakor strokovno sposobni nameščenci, so bili že v času narodno osvobodilne vojne organizirana šolska oblast.

Se pred popolno osvoboditvijo Primorja po naši Narodno osvobodilni vojski, t. j. pred 1. majem 1945, je poslovalo 165 šol z 8000 učenci in 258 učitelji. Takoj po osvoboditvi, še preden je zavezniška vojska zasedla zapadni del Slovenskega Primorja, pred 1. majem 1945, je poslovalo v Goriškem okrožju 264 šol s 355 učitelji in 13.369 učenci, v Tržaškem okrožju 117 šol s 1.177 učenci in 14 učitelji; v mestu in predmestjih je posebej posebej tečaje 1177 učencev.

Delo naslednjih mesecev je bilo v glavni pripravi za jesensko otvoritev šol, osnovnih in srednjih: Zbiranje učiteljev in profesorjev, ki jih je četrstoletna fašistična strahovlada raztepla na vse vetrove, po zaporih, internacijah, emigracijah; zbiranje napol raznarodanih dijakov. Priprava teh gojencev, da bi mogli slediti pouku v materinskih, je bila ogromna naloga. Nešteti tečaje, ki so se vršili v vseh večjih krajih. Dvomesecni tečaj za učitelje in za profesorje je imel nalogo usposobiti absolutno italijanskih učiteljev in vseučilišč, da bi mogli vsaj za silo poučevati slovensko mladino v materinem jeziku, uradnike pa

(Nadaljevanje na 3. strani)

narhističnih skupin in organizacij, ki delujejo pod raznimi imeni.

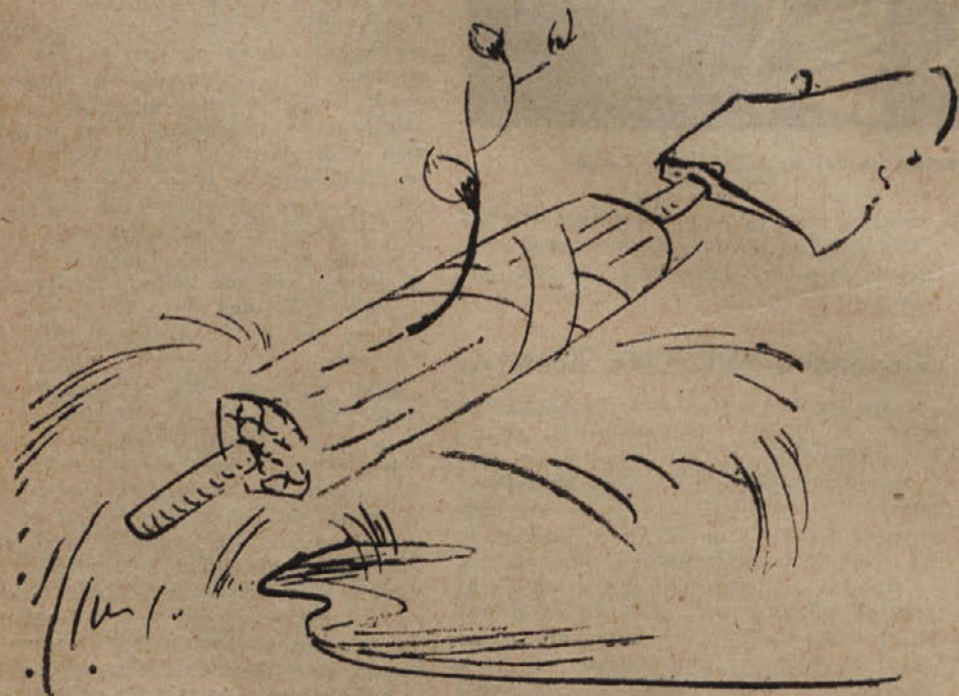
Reakcionarno fašistično gibanje ni enotno v raznih italijanskih pokrajinah. Na severu igrajo vodilno vlogo ostanki fašističnih organizacij, ki so se vrgli na ilegalno delo.

Te teroristične nacionalistične organizacije razpolagajo z velikimi denarnimi sredstvi, ker jih financirajo veliki industrijanci in bančniki, ki so se kompromitirali s fašizmom ter so zbežali v Švico.

Na jugu financirajo reakcionarni veleposesniki razne monarhistične organizacije. Na Siciliji se delovanje monarho-fašističnih tolp meša s takozvanim separatističnim gibanjem. Na čelu separatističnega gibanja stojijo veleposesniki, ki so branik fašističnega režima in ki vodijo ostro borbo proti mladi italijanski demokraciji.

Reakcionarni elementi skušajo izkoristiti pri svoji borbi proti sedanji vladi težko gospodarsko stanje dežele, hudo prehranbeno krizo in obubožanje delovnih množic. Številno časopisje monarhistične in protidemokratske smeri razpolaga z neomejenimi sredstvi in močne novinarske sile vodijo ostro kampanjo proti levici, kateri skušajo naprtili vso odgovornost za obupen položaj v državi. Katoliški cerkveni krogi, ki delajo po navodilih iz Vatikana, so razvili intenzivne priprave za volitve.

Reakcionarno delovanje v Italiji predstavlja resno nevarnost za mlado in še nekonolidirano italijansko demokracijo. Italija potrebuje danes enotnost vseh njenih zdravih naprednih sil in svrhu obrambe demokracije.

Zgodnja pomlad v južnih krajih

Slovenska šola se obnavlja

(Nadaljevanje z 2. strani)

za uradovanje v domačem jeziku. Istočasno je napredovalo pripravljane novih učnih knjig, učnih načrtov, prostorov in ostala izpopolnitev šolske uprave.

Zavezniška zasedba zaparnega dela Slovenskega Primorja, tako imenovane cone A je postavila tudi pred naša ljudska šolska oblastva vprašanje, kako spraviti v sklad svojo izvršno oblast z Zavezniško vojaško upravo in njeno kontrolno oblastjo na šolskem polju.

Po demokratičnih načelih samoodločbe narodov, sankcionarnih kot vojni cilj Zdr. ženi narodov v Atlantski karti, po narodni osvoboditvi, ki si jo je priborilo samo primorsko ljudstvo s strašnimi žrtvami skupno z Narodno osvobodilno vojsko Jugoslavije in po sporazumu med Jugoslavijo na eni strani in Anglijo ZDA z dne 9. junija 1945 na drugi strani, se je zdelo, da bo to lahko in dosledno doseči. V Vzhodnem primorskem okrožju in v coni B se je to tudi praktično izvedlo po načelni odločitvi, ki pušča ljudskim samoupravnim organom vso njihovo oblast in pridržuje Jugoslovanski armadi le vrhovno kontrolo, ki se dejansko ne vtiča nič v prosvetno vprašanje. Šolska uprava je tu zato razmeroma dobro urejena, šolski pouk poteka redno in se naglo izpopolnjuje.

Zdelo se je, da bo šla ZVU po isti poti, sodeč po širokogrudnem pojmovanju polk. g. Washburna, zavezniškega vrhovnega oficirja za šolstvo in po dolgotrajnih pogajanjih z njim ob koncu junija 1945 ter z g. poročnikom Simonjem, zavezniškim oficirjem za šolstvo za Juljsko krajino v avgustu in septembru p. l. Toda uredba št. 11 z dne 11. avgusta 1945. je tudi na šolskem področju izpodrezala možnost take načelne rešitve, ker ne dopušča niti sledu kakšne avtonomne ljudske oblasti.

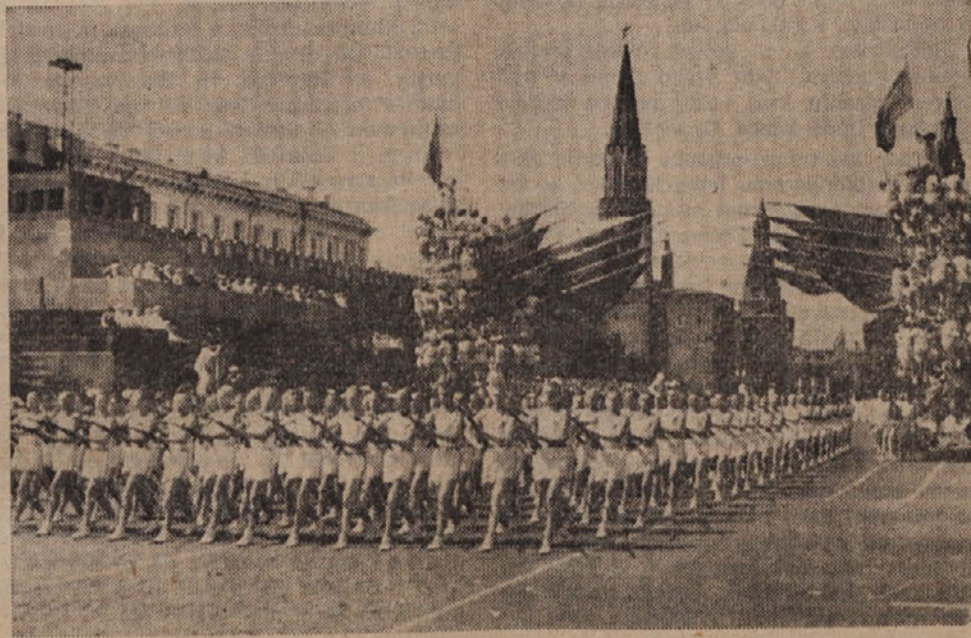
Ta načelni nesporazum med našimi ljudskimi, iz narodno osvobodilne borbe ob strani Zaveznikov vzraslimi samoupravnimi oblastmi, in prosvetnimi zastopniki ZVU-e, ki sami vrše neposredno in absolutno vso oblast, — je doslej nepremostljiva ovira za vsako ureditev naše slovenske šole.

Resnična kulturna tvornost nekega naroda se ne da niti dekretirati niti prevajati iz tujih jezikov, po še tako vzornih mednarodnih pedagogih. Industrija lahko proizvaja standardizirana nalična peresa, toda v kulturi pomeni to fabriciranje brezdušnih robotov v imperialistične namene. Kakor čist studenec teče neprisljano resnična narodna prosveta — in kdo jo bo mogel zanikati ljudstvu Kraljev, Gregorčičev, Gradnikov, Kosovelov, Bevkov! — iz skale svojega naroda, iz njegove zgodovine. In narodno osvobodilna vojna je le zadnji, zaključni višek, do katerega se je v elementarnem poletu vzpelo vse primorsko ljudstvo, kar je opazil še tako površen opazovalec. In v teh vrednotah narodne kulture in zgodovine. Ki predstavljajo samobitnost, je vir in sankcija resnične samoodločbe, narodne enakopravnosti.

(Se nadaljuje)
Zorko Jelinčič

V sledeči številki bomo nadaljevali članek iz prve številke: Borili smo se za nov temeljni zakon

Parada mladosti

Na Rdečem trgu v Moskvi je bil tani, po petih letih, ponovno veličasten mimohod športnikov Sovjetske zveze. To ni bila samo snečanost polna življenja, moči, mladosti in lepote, ampak tudi sijajna in prepričljiva manifestacija moči Sovjetske države, ki ima milijonske rezerve ljudi, močnih po duhu, telesu in volji, ki so pripravljeni za ustvarjalno delo in sposobni, da se dvignejo vsak hip v obrambo interesov svoje domovine. Rdeči trg je nudil s svojo lepoto in barvami krasen prizor. Na ogromni preprogi, ki je pokrivala ves trg in je bila sestav-

ljena iz velikih pravokotnikov, je bilo 23.000 športnikov iz vseh republik Sovjetske zveze. Vitka in od sonca ogoreta telesa, športne majice raznih barv, narodne noše vseh narodov Sovjetske zveze, svilen zastave, vse to je bilo pomešano v krasni harmoniji barv.

Pred mavzolejem, kjer je bil maršal Stalin, so korakali športniki iz 16 federativnih republik. Na stiki vidimo kolono fizikulturikov kluba Rdeči prapor in skupino mladih Gruzinske SSR.

Obisk pri goriški materi

S tovarišem Henrikom sva se spuščala po strmih, kamniti rebri v dolino, nad katero je legal polagoma prvi večerni mrak. Samo Gorica se je še kopala v soncu in tja preko Brd se je vlekel njegov svetli trak. Iz mraka so se luščile posamezne Podčavenske vasi z osivelimi, kamnitimi zidovi in Vitoveljska cerkva s porušenim stolpom. Nešteto krat so Nemci streljali vanjo, vsa preluknjana od krogel se je ob vsakem napadu za par pedij nižje sesedla k zemlji in postala že čisto majhna. Tik pod pobočjem hriba, se je vila asfaltirana cesta. Podnevi so so drvele po njej nemške kolone, ki so pripeljevale hrano za domoransko postojanko v Ajdovščini in Vipavi, ponoči so vipavski kmetje vozili z volovsko vprego živila za IX. korpus, ki je imel na Trnovski planoti svoje izhodne točke. In bilo je kakor, da se s svojimi voliči in s svojimi težko natovarjenimi gnojnimi koši rogajo okupatorju v sveti svojega dela in svoje velike ljubezni, ki so jo položili vanj. Se Čaven bi bila premaknila ta ljubezen, če bi bilo to potrebno za osvobodjenje Primorske.

Proti večeru sva se znašla na razritem kmečkem dvorišču, preko katerega je bil razprostrt širok latnik. Zdelo se je, da kaže svoja razgaljena, gola rebra, zakaj trgatav je bila že zdavnaj pri kraju in burja je odnesla še zadnje orumeneliste. Sedla sva na kup bukovihih debel, da se odpočijeva in da

pričakava gospodinjico. Od vodnjaka je prihajala s škafom vode na glavi, še pod težo vsa visoka, zravnanina in ponosna. Nenadoma mi je šinila v glavo misel: Taka je ta naša goriška mama kot zemlja, na kateri živi. Petindvajset let jo je gazil tujec, toda ni je uklonil. V svoji veliki, dolgo zatajevani bolečini se je sedaj dvignila v ponosen upor.

»Učiteljsko konferenco bomo imeli jutri v Ajdovščini, pa sva prišla v dolino.«

»Čakajta, da odložim škaf in da si obrišem roke, da vaju vsaj lahko pozdravim.«

»Pozdravljena! Prav je, da sta prišla. Če ni nobenega partizana, se mi zdi, kakor da hiši nekaj manjka. Toda z vašo konferenco, draga moja, ne bo to pot nič. Ali ne vesta, da so šle davi nemške kolone zopet v Ajdovščino in da bomo imeli morda še nocoj na Trnovem borbo? Predsednik Krajevne NOO je pri nas. Odpravil se je popoldne domov na Trnovo, pa se je moral vrniti, k pot ni bila več prosta. Sicer pa, kaj bi tu stali? Pojdita v hišo, pristavila bom kotel za polento. Vem, da sta lačna, reveža.«

Stopila sva za njo preko kamnite veže in se stisnila k štedilniku, ki je radi svoje obsežnosti in oblike močno spominjal na nekdanje ognjišče in imel še ves njegov čar. Kmalu je zadisalo po vsem prostoru po tisti rumeni, rahli polenti, kakršno znajo skuhtati samo na Primorskem. Mati jo je meša-

la z dolgim lopatarjem. V svitu brljave električne svetlobe in v dvigajoči sopari so se zabrisale njene gube, kakor da bi hoteli skriti njena leta in njeno trpljenje. Oči so ji živo žarele kot v tisti davni mladosti, ko je šla v begunstvo vsa polna upanja in sanj. Za poslednje jo je življenje ogoljufalo, upanja pa ji ni vzelo. Upanje je bila tista sila, iz katere je izvirala vsa njena moč, njen pogum in njeno prepričanje, da bo na svoji lastni zemlji nekoč res prava gospodinja in da bo ljudstvo, kateremu je pripadala, prosto okov. To prepričanje je bilo tako globoko zakoreninjeno, da ga ni omajalo nobeno sovražno dejanje in nobena še tako velika duševna bolečina.

»Nocoj nama boš morala veliko pripovedovati. Od jeseni, ko sva bila zadnjič tu, se je veliko nabralo, kaj ne? In kje je Marija in kje je Emil?« sva jo v isti sapi vprašala.

»Emil je tam, kjer je bil, Marija že dolgo ni doma. Ona ima vedno svoja pota. Vem, da dela za našo stvar in to mi je dovolj, za ostalo se ne menim. Včasih si mislim, da se bova morala z očetom še na stara leta ubijati s to kmetijo. Ko bi še živel naš Vlado in bi se nekega dne po osvoboditvi vrnil, bi bilo vse drugače. On je imel največ smisla za dom. Vedno je govoril, kako bo preuredil to našo podrtijo, ko bomo priključeni Jugoslaviji. Pod Italijo smo delali samo za davke in nismo nikamor mogli, pa tudi, ni imelo smisla.«

In kakor vselej, ko se je spominjala svojega najmlajšega sina, ki je padel nekje pri

Kulturni dogodki

V nedeljo 13. januarja je ob ustanovitvi občni zbor »Dijaške matice«. Podporna akcija za dijake je začela približno avgusta meseca in je bila obenem pripravljena akcija za ustanovitev definitivne podpore akcije, ki nosi danes ime »Dijaška matica«. Ime nam pove, da je ta akcija materialna in moralna. Materialna zato, ker skuša s podporami omogočiti dijakom in visokošolcem, da se lahko bolj brezskrbno posvečajo učenju in da se pripravljajo za svoj bodoči poklic. Moralna pa je že v učeni samem in pa tudi v tem, da ima ta organizacija namen dijaka vzgajati k samo odgovornosti in v odgovornosti do drugih. Narod mora strmeti po izpopolnitvi in po izboljšanju kulturnih, socialnih, gospodarskih in političnih prilik. V tem stremeljenju morajo intenzivno sodelovati tudi izobraženci. Njihovo mišljenje mora biti zdravo, nesebično in k takemu življenju jih hoče vzgojiti »Dijaška matica«. Zaradi tega pristevamo ustanovitev »Dijaške matice« me pomembne sodobne dogodke v našem kulturnem življenju.

Pri Sv. Ivanu pri Tistu so nastopili otroški zbori iz Barkovelj, Skednja in Sv. Ivana. Kar smo slišali, ni bilo več običajno šolske petje.

V Gorici so diletanje igrali Molierovo klasično komedijo »Namišljeni botnik«, kar je vsekakor hvalevredno. Če pomislimo na težave, ki se stavijo režiserju pri uprizoritvi te klasične komedije. Ocena o tej predstavi je bila zelo ugodna.

Mnogo je sedaj takih nastopov po našem podeželju, a vseh ni mogoče zabeležiti. Dokazujejo pa nam, da se naša kultura prebujata, da naše življenje stremi po vsestranski popolnosti.

Pogostoma imamo priliko poslušati po tržaškem radiu naše pevske zборе. Vsak izmed teh zborov ima svoj določen načrt, ki je v skladu z zahtevami umetnosti. Za nimanje za zborna petje je že toliko napredovalo, da je bilo treba zborove diferencirati: tako imamo danes že vrsto tercetov in kvintetov.

Dne 23. januarja smo proslavljali obletnico rojstva našega velikega pesnika Otona Zupančiča. Spomnilo se ga je v svojih sreli primorsko ljudstvo, kateremu je bil Oton Zupančič vedno duhovni vodnik.

Javno življenje se zrcali tudi v znanstvenih in poljudno-znanstvenih revijah. Obeta se tudi nam literarno znanstvena revija.

Proslava 68. letnice Zupančiča v Gorici. V soboto 26. januarja je priredila Slovenska prosvetna zveza za Goriško s sodelovanjem prosvetnih društev v dvoran Ljudskega doma proslavo 68. letnice Otona Zupančiča. Prireditelj je bila skrbno organizirana. Prireditelji so zbrali nekaj značilnih zupančičevih pesmi. Upoštevali so njegove pesmi za otroke, ki imajo globok smisel, njegove pesnitve iz dobe prve svetovne vojne in z naše narodno osvobodilne borbe, ker ravno v teh se zrcali njegova povezanost z narodom.

Recitatorji so bili v bistvu dobri, pod dobrim vodstvom bodo lahko dosegli dobre uspehe. Ne sme se na vseh mestih prednasati z enakim tempom, včasih je treba besedo zaustaviti, včasih pospešiti, včasih pa mora biti pripovedovanje lagodno.

Rovtah, se je zaiskrila solza v njenih očeh. Takoj na to jo je z robom predpasnika skritno obrisala, kakor da bi se je sramovala. Ponosna je bila na svoje tri otroke in na to, da so šli tako premočrtno na pot borbe in upora. Da je bila ona tista, ki jim je kakor k temu svetemu cilju, ni najbrže nikdar pomislila.

»Saj nočem jokati, solze mi kar same včasih privro«, je tiho rekla. »Vem, da nisem sama, mnogo je takih mater kot jaz in mnogo jih je že žrtvovalo več kot enega otroka. Treba je razumeti našo borbo in treba je vedeti, da je potrebno za njo mnogo, mnogo žrtev. Nihče več nam ne bi mogel odrekati pravice do te naše zemlje. Vsaka ped je prepojena s krvjo naših otrok. Na Trnovem so zadnjič skoraj vse požgali. Kar je ostalo, pride zdaj na vrsto.«

In kakor v potrdilo njenih besed je presekala tišno rezget strojnice in strel iz kavana. Na Trnovem se je pričela borba.

»Lahko se zgodi, da se Nemci še nocoj pripeljejo iz Ajdovščine in pristanejo kje v bližini. Takoj po večerji pojdet v bunker, med večerjo pa bomo postavili stražo.«

Hoteli smo izmenoma stražiti, toda ni nam dovolila.

»Stražila bom sama,« je skoraj ukazovaje odredila.

Razumeli smo, da je tudi to delo eno izmed tistih neštetihih drobnih del, ki jih je opravljala vsak dan za partizane in nismo ji smeli kaliti veselja.

Klara Samsa

Zarota na Filipinih

Filipini so skupina 7000 otokov, ki spada k Malajskemu otočju. Bolj kot po svoji gospodarski pomembnosti so Filipini važni zaradi svojega strateškega položaja, s katerim obvladujejo dostop na južno Japonsko, Kitajsko, Zadnjo Indijo in ostalo Malajsko otočje. Skupna površina vseh filipinskih otokov, med katerimi sta Luzon in Mindanao največja, meri skoraj 300.000 km, torej skoraj toliko kot Italija. Prebivalstvo (ca 14 milijonov) je večinoma malajsko, v severno vzhodnem gozdnem predelu so ostanki prvotnega prebivalstva, pritlikavi negriti; številni so tudi španski mešanici. Glavno mesto in veliko pristanišče je Manila (350.000 preb.). Kot poljedelci pridelujejo največ riža. Pomembni so tropski sadeži: banane, sagu, batata in krušno drevo. Izvozno blago so sladkorni trs, tobak, svetovno znana manilska konoplja, koko in kafra olje, le deloma kaučuk in kava. Industrije je malo in služi le domačim potrebam. Filipini so gospodarsko popolnoma povezani z ZDA.

Prvotna španska kolonija Filipini je postala po vojni med Španijo in ZDA z mirom v Parizu 1. 1898 kolonija Združenih držav Sev. Amerike. L. 1935, so dobili Filipini novo ustavo, s katero jim je bila dana možnost, da postanejo čez deset let popolnoma samostojni. V zadnji vojni so zavzeli Filipine Japonci. Oborožen odpor Filipincev je mnogo pripomogel vojski USA k ponovni osvoboditvi otokov. Ameriški novinar George P. Hitchcock je v časopisu »New Masses« napisal članek o sedanjih razmerah na otočju. Prinašamo ga v izveščku.

Pravzaprav je to zgodba o treh možeh in o tem, kako je z njimi ravnala ameriška armada osvoboditeljica, ko je letos stopila na Luzon, da naredi konec triletni japonski tiraniji. Zgodba, ki sem jo slišal v slamnati koči v srcu manilskega delavskega okraja, izraža borbo, ki danes divja na Filipinih, ter globoko krizo ameriške zunanje politike na Daljnem Vzhodu — v Chungkingu, Saigonu, Bataviji, Koreji in v Tokiju.

Prvi od treh mož je general Manuel Roxas. Dobro si zapomnite to ime. Pred vojno je bil Roxas osebnih prijatelj in poslovni znanec generala Douglasa MacArthurja. Med vojno, ko so se drugi borili zoper Japonce, pa je Roxas ostal na Filipinih, pomagal pri sestavljanju ustave satelitske japonske »republike« in bil predsednik odbora za gospodarski razvoj na otokih.

Druga dva moža sta Luis Taruc in Casto Alejandrino, imeni, ki morda malo pomenita povprečnemu Amerikancu. Toda Luis Taruc je vrhovni poveljnik Hukbalahapa in Casto Alejandrino njegov namestnik. In kaj je Hukbalahap? Hukbalahap (Hukbong Bayan Laban sa Hapon) je narodna protijaponska vojska, ki se je tri dolga leta borila zoper Japonce v sedmih provincah Luzona in ubila nad 25.000 Japoncev in domačih quislingov.

Danes sedi Roxas v palači Malacanan v Manili kot predsednik filipinskega senata. Svoboden je, vest mu je »izprašala« obveščevalna služba ameriške armade in s svojega položaja v Senatu vodi spretno in demagoško kampanjo zoper predsednika Sergia Osmeno — kampanjo, ki naj mu, kakor se splošno misli, zagotovi predsedniško mesto.

In Taruc ter Alejandrino, prekaljena in neustrašena borca zoper japonski imperializem, kje sta? V ječi. Pomislite! Nad 6 mesecev jih brez procesa ali javnega zaslišanja v njej drži vojaška obveščevalna služba pod površno obtožbo »upora«. Njuna junaška armada je bila razgnana in razorožena, ko je bil boj na vrhuncu, na tucate njihovih voditeljev se je moralo skriti in tisk je sra-

motil njun demokratični program kot delo »banditov in ugrabiteljev«.

Za to zgodbo o treh možeh leži sramotna zgodovina intrig in sodelovanja s pro-japonskimi in profrankovskimi elementi, ki v mnogočem prvi prihaja na dan. Še ena zgodba je, ki je do danes še nihče ni povedal. To je zgodba o Hukbalahapi sami, o tem, kako je bila organizirana in kako je živela in se borila in ta zgodba je ena najbolj vzvišenih epizod pacifiške vojne.

Kaj je Hukbalahap? Kaj je njen program? Ali je res sestavljena iz upornikov in roparjev, kot bi to radi svežu dopovedali nekateri filipinski in španski veleposestniki? Po odgovoru na to sem se podal po labirintu umazanih ulic manilskega delavskega središča k Tonyju Collantesu, vršilu dolžnosti vrhovnega poveljnika Hukbalahapa. Sestala sva se se v čedni nipaaji — slamnati koči s podom iz bambusovih palic, postavljenih za palec vsaksebi, tako da prihaja topli zrak v kočjo od spodaj in skozi okna brez šip Temnopolti filipinski delavski vodje in člani vrhovnega štaba Huka so me pozdravili in predstavili vrhovnemu komandantu.

Pred vojno je bil Tony Collantes znan pod imenom Mariano P. Balgos. Bil je tajnik tiskarske zveze, v dolgih letih okupacije pa je živel in se boril pod drugim imenom, najprej kot politični komisar Huka in pozneje, po aretaciji njemu predpostavljenih tovarišev, pa kot poveljnik armade 20.000 vojakov. Kakšen človek je ta »bandita«, ki ga je še pred nekaj tedni iskala ameriška vojaška obveščevalna služba? Prvi vtis, ki ga napravi, je vtis mirne odločnosti in granitne trdnosti. Ta vtis ne vara. Collantes pazno posluša besede svojih tovarišev, potegne iz svoje pipe, govori tiho, a zgoščeno in jasno. Njegova angleščina je perfektna in prav tako dobro obvlada domači jezik. Moral sem pomisliti na Mao Tsetunga in maršala Titi, ki ju oba neizmerno občuduje.

»Vidim, da se širijo napačni pojmi o Huk-

balahapi,« je dejal. Ti napačni pojmi izvirajo iz tistih krogov, ki bi nas radi odrezali ne samo od Amerike ampak tudi od filipinskega naroda. Huk ni naperjen zoper filipinsko vlado. Priznamo predsednika Osmeno in filipinsko ustavo kot legalno ustavo. Smo zoper državljansko vojno in se bomo borili za demokratični napredek Filipinov.

Toda tu na Filipinih moramo razčistiti pojme. Pred vojno so naši compradorji in fevdalni veleposestniki ščitili japonske interese in preganjali tiste, ki so svarili narod pred Japonci. Med japonsko okupacijo so dobrovoljno služili Japoncem, jim pomagali preganjati gverilce in na druge načine pomagali sovražniku vladati deželo. Sedaj ti isti fašisti in njihovi agenti skušajo pridobiti ali kontrolirati vladne položaje na škodo neodvisnosti dežele in napredka demokracije.

Collantes je očrtal zgodbo rasti Hukbalahape in njenih bitk z Japonci. Huk je bila ustanovljena 2. maja 1942 — tri mesece po japonski okupaciji otokov — po konferenci med člani sindikatov, kmečkimi voditelji in združenima komunistično in socialistično stranko. Trde borbe je vodila na severu osrednjih provinc Luzone, v Pampangi in Nuovi Eciji, kjer so desetletja filipinski veleposestniki najbrutalnejše izrabljali kmeta. Kmalu se je Huk razširil na ostale province in na samo Manilo.

»S sovražnikom in njegovimi filipinskimi podrepanki smo imeli nad 1000 spopadov,« je rekel Collantes. »Ubili smo nad 25.000 Japoncev in njegovih domačih hlapcev. Ko so se Amerikanci izkrcali smo imeli 20.020 redne vojske s 3.200 puškami.« Orožje smo večinoma zaplenili Japoncem, čeprav smo se oboroževali tudi s strojnimi sestreljenimi aeroplanov ter imeli precejšnje število avtomatičnih pušk in bacačev.

Huk je povzela taktiko in politiko po 8. kineški armiji. Manilski Kitajci so imeli svoj odred, ki se je boril skupno s filipinskimi

brati. Vsi Filipinci so hvalili pogum in disciplino kitajskih borcev. 1944 je Hukbalahap tako trdno kontrolirala štiri velike province osrednjega Luzona, da ni nihče več plačeval davkov satelitski vladi, dobave hrane okupacijskim armadam so se zmanjšale na minimum. Izvoljeni so bili vaški in deželni odbori in ilegalna vlada je dejanski kontrolirala deželo.

Amerikanci se spominjajo s kakšno lahkoto so trupe Mac Arthurja prodirale od Lingayena, kjer so se izkrcale, do Manile »Prodirale so preko teritorija, ki ga je držala Hukbalahap in odkoder so bili Japonci že izgnani. Tri dni pred prihodom Amerikancev v Tarlac smo mesto napadli in izgnali Japonce.

Ko so prve ameriške čete srečale Huk pri Tarlacu, so njihovi poveljniki iz žepa privlekli zapoved, da je treba takoj, še med borbo, razorožiti vse člane narodne vojske. Glavna odgovornost za to nesramno politiko leži na kliki filipinskih fašistov. Glavni zagovornik teh profašističnih elementov je Španec Andres Soriano, star Frankov agitator na otokih Dapes zvezmar v McaArthurjevem štabu visok posvetovalec položaj.

Ti ljudje, ki razpolagajo z ogromnimi vsotami, napadajo danes predsednika Osmeno in povzdigujejo Roxasa ter spretno izrabljajo nezadovoljstvo in lakoto, da posade svojega človeka na predsedniško mesto.

Ali bodo uspeli, Mnogo zavisi od naglice, s katero se bodo organizirale progresivne sile. Vzpostavljajo se sindikati. Narodno-osvobodilna zveza mobilizira široke narodne sloje. S podporo delavstva je bila organizirana zadružna zveza. Združeni komunistična in socialistična stranka vodita masovne demonstracije za sojenje kolaboracionistov in človeka dostojno življenje delavca in kmeta. Še bolj pa je usoda Filipinov odvisna od ameriškega ljudstva. Če bo na Filipinih japonskemu militarizmu sledila imperialistična reakcija, bo za to velik del odgovornosti in sramote nosilo ameriško ljudstvo. Filipinsko ljudstvo izteza roke po pomoč. »Povejte Amerikancem,« mi je rekel Collantes ob slovesu, »da je naša borba njihova.« Filipinci pričakujejo odgovora. Pričakujejo, da bomo v najkrajšem času prisilili MacArthurja k demisiji. Pričakujejo, da bo v kratkem zadnji španski fašist in japonski kolaboracionist za rešetkami. Pričakujejo, da bomo dokazali in to enkrat za vselej, da Amerikanci ne bomo dovolili, da naša zastava pokriva fašistične intrige in vzpostavo stare imperialistične vlade v Manili.

Beseda Filipini nam zbuja romantično sliko daljne dežele. Toplo morje, palme, eksotični ljudje. Pri tem pa pozabimo, da imajo tudi oni svoje velike probleme in da poteka njihovo življenje skoro kakor naše.

ČISTIMO NAŠ JEZIK

V tej rubriki bomo naše bralce opozarjali na pogosto in nepotrebno rabo tujih izrazov, nudili jim bomo v primerih pouk o pravih rabi slovenske besede in v dobrem jezikovnem slogu.

Dialektizacijo slovenskega jezika je treba staviti v zelo zgodnjo dobo. Zgodovina je alpske Slovence spajala, družila in tudi združevala, razlikovala, kakor so to zahtevali zgodovinski in zemljepisni dogodki in dejstva, ki jih je domovina doživljala. Tako so se izoblikovale ožje družabne enote in govor teh enot je s časom rodil ožje govorne skupine, osnovne dialekte. Teh imamo po akustičnem vtisu, po značilnih jezikovnih pojavih in po načinu medsebojnega odnosa sedem.

1) Koroški 2) primorski 3) rovtarski 4) gorenjski 5) dolenski 6) štajerski in panonski.

V vsakem navedenem osnovnem dialektu pa imamo še manjše enote, ki jih imenujemo govore. Primorska dialektična baza obsega n. pr. rezijski, terski, nadiški, briški, zapadnokraški, kraški notranjski, brkinski in čavrinski dialekti.

V primorskem dialektu je močno viden italijanski vpliv, tako v artikulaciji glasov, v melodiji, ritmu — tempu govora ter v besednem zakladu.

Dolžnost Primorcev je, da se čim bolj zavemo italijanizmov in jim napovemo nelzprosen boj. Če poslušamo Tržačana, Kraševca, Istrana pa tudi Goričana, bomo med izobraženci kakor med širokimi sloji čuli besedo, ki je nikjer ni v knjigi.

»Ma — katera je ta beseda? Katera je vendar?« vprašujete.

Poskusite uganiti! Sto in stokrat na dan jo izgovorite, kakor plevel se vam povsod vrinja v razgovore.

»Ne vem, katera bi neki bila, ma — rad bi jo poznal?«

Glejte, spet ste jo izgovorili, ampak prešla vam je že tako v kri, da je ne pogodite.

»Morda sem jo izgovoril, ma še sanja se mi ne, katera bi bila. Ma — res ne! — «

»Prosím, ponovite zadnje besede!«

»Ma?«

Da, ma je tisti plevel, ki bi ga morali iztrebiti. Včasih nam nadomešča naš izraz »ampak«, ki ga je že temeljito izpodrinil, včasih nam zamenjuje besedo »vendar«, spet v drugem stavku izraz »ali«, »pa« — morda tudi še kako drugo besedo. Ma je torej splošen tekmeč, ki se vsiljuje povsod in povzroča nekakšno izrazno siromaštvo, da tankemu ušesu kar pleseda. Plevel je treba iztrebiti. Morali bi ta neslovenski ma obdavčiti vsaj pri raznih društvenih sejah: kdor petkrat rabi ma, naj plača liro, pa bo teh ma kmalu manj.

Primorci nesimo vsiljivo ma s seboj, da nas poznajo po njem tako, kot nas poznajo po II. glagolski osebi v dvojnini in množini sedanjika. Kamor »prideste«, ki sicer

»živiste« in »delaste« na Krasu, Notranjskem, v Istri, povsod »govoriste« tako, da se nemudoma izdaste, odkod ste doma. To ni sicer velik greh, vsaj ne tak, kot je vaš priljubljeni ma, toda govoricca ni pravilna.

Če pa »pišeste« tako kot navadno »govoriste«, vam bodo vse s populili iz rokopisa, če naj se vaš sestavek tiska. Kraško-notranjski s si namreč ni pridobil domovinske pravice v knjižni slovensčini. V naših knjigah stoji vedno le: pišete, govorite, delate, poslušate (in ne »poslušaste«), poje, (in ne »pojestee«), počivate (in ne »počivaste«). Le 4 glagoli so izjeme. Ti štirje glagoli, ki imajo vedno s, so: jeste, veste, daste, boste. Te oblike so pravilne, dasi jih ponekod pohablajo v »jete, vete, date, bote«. Če jih boste posnemali, boste grešili proti osnovnim pravilom slovnice, tiste znanosti, ki proučuje človeško govoricco in ugotavlja njene zakone. Slovnica namreč preizkuje, kaj je v jeziku pravilnega in zgrešenega. Sicer se tudi naša govoricca spreminja v teku stoletij, vendar ne tako, da ne bi veljala nekatera splošna pravila. J. Pahor

